

УДК 378.14:159.9
JEL: I23, J24

НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ *SOFT SKILLS* У ПІДГОТОВЦІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Наталія Самолюк

Національний університет водного господарства та природокористування,
33000, м. Рівне, вул. Соборна, 11
e-mail: n.m.samoliuk@luwm.edu.ua; ORCID: 0000-0001-8693-8558

Анотація. *Мета статті – дослідити напрями і методи формування «гнучких/м'яких» навичок під час підготовки конкурентоспроможних фахівців в закладах вищої освіти (ЗВО). Актуальність теми дослідження підтверджується постійним зростанням ролі soft skills у становленні конкурентоспроможного на ринку праці фахівця та впливу «м'яких» навичок на кар'єрні успіхи працівника. У процесі роботи застосовано загальнонаукові теоретичні методи, а саме: опис, порівняння (в тім числі для наведення прикладів успішного функціонування організацій позанавчальної діяльності студентів у ЗВО), аналіз, систематизація й узагальнення (в тім числі для виділення дисциплін вільного вибору та soft skills, які вони формують). Охарактеризовано напрацьований закладами вищої освіти інструментарій щодо формування у здобувачів освітніх послуг soft skills, до якого зачислено: розробку освітніх програм, які охоплюють вимоги до рівня розвитку універсальних навичок; урізноманітнення форм навчання; перебудову освітнього процесу, з метою зростання у його структурі частки проєктного та проблемного навчання; розвиток системи позааудиторної соціальної діяльності та організація позанавчальної діяльності студентської молоді. Наведено приклади організації позанавчальної діяльності студентської молоді різних навчальних закладів України. Обґрунтовано важливість циклу вибіркових дисциплін у забезпеченні формування soft-skills при підготовці конкурентоспроможних фахівців. Висвітлено результати аналізу вибіркових дисциплін із «Сервісу вибіркових дисциплін НУВГП» щодо розвитку ключових м'яких навичок. Сформульовано висновок, що зменшення розриву між навичками, які потребують роботодавці і тими, що формують у студентів під час навчання у закладах вищої освіти, залишається актуальною проблемою в Україні та інших країнах світу. Відтак забезпечення розвитку soft skills у підготовці фахівців до рівня затребуваного суспільством може стати об'єднувальною тенденцією побудови єдиного освітнього простору.*

Ключові слова: *навички, soft skills, hard skills, методи формування навичок, студенти, фахівці, заклади вищої освіти, ринок праці.*

Постановка проблеми. Від правильності побудови ієрархії навичок працівників залежить ефективність бізнесу та їхня особиста професійна реалізація, кар'єрний успіх. Про це говорять не тільки дослідники, а й керівники та HR-менеджери різних

компаній в усьому світі. В умовах поведінкової економіки надзвичайно актуальним стало питання взаємодії з працівниками, які володіють сильними *hard skills* (технічними навичками), але не мають навичок спілкування та роботи в команді [1]. Проте з кожним роком збільшується увага до ролі «м'яких/гнучких» навичок (*soft skills*) у професійній діяльності. Результати спільного дослідження фонду Карнегі Мелона і Стенфордського дослідницького інституту засвідчують, що успіх управлінців в компаніях зі списку «Fortune 500» на 75% залежить від *soft skills*, тоді як *hard skills* займають лише 25% [2].

Відтак на сучасному етапі розвитку економіки зростає потреба у якісній підготовці майбутніх випускників закладів вищої освіти – компетентних фахівців, здатних знаходити рішення у будь-яких професійних і життєвих ситуаціях, озброєних комплексом *hard* та *soft skills*. Хоча поняття «*soft skills*» порівняно нове для України, але різні тренінгові агенції, реагуючи на запити ринку праці, уже пропонують різні програми, спрямовані на розвиток *soft skills* працівників компаній [3]. Тож варто вирішити це питання ще на початковому етапі формування професіонала в навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. У сучасному науковому світі питання дослідження навичок, з огляду на їх затребуваність на ринку, досить актуальні. Вчені вивчають *hard* і *soft skills* так: у контексті формування навчальних програм закладів освіти і в частині формування системи професійних навичок, які відповідають потребам бізнесу. Серед закордонних і вітчизняних вчених, які зробили значний внесок у категоріальний апарат дослідження навичок, варто виділити праці Т. Гарднера [4], Г. Мітчелла [5], Г. Пааянена [6], Т. Парсонса [7], М. Рао [8], М. Роблеса [9], А. Шеху Локая, В. Міфтарі, В. Хайдарі [10], М. Хансена [11], Дж. Хекмана, Т. Каутца [12], Ю. Дроздова, О. Дубініна [13], С. Король, А. Ключко [1], С. Наход [14] та ін.

Останнім часом багато вітчизняних вчених предметом наукового аналізу обрали напрями забезпечення розвитку *soft skills* в учасників освітнього процесу. Зокрема, Н. Длугунович [3], К. Коваль [15] – вивчають проблему формування *soft skills* у студентів професійних закладів освіти шляхом їх участі в гуртках, спілках, громадських об'єднаннях, наукових товариствах, студентському самоврядуванні; О. Жукова [16] – досліджує формування «м'яких навичок» у студентів гуманітарних і природничих спеціальностей у процесі навчання; Н. Васиньова [17] – досліджує вплив використання «*case study*» в освітньому процесі закладів вищої освіти, а О. Друганова [18] – роль дисциплін вільного вибору у формуванні «м'яких» навичок студентів тощо. Попри це, у наведених працях відсутнє комплексне дослідження напрямів формування необхідних для студентської молоді *soft skills*.

Постановка завдання. З огляду на вищезазначене, мета цієї праці – дослідження напрямів і методів формування «гнучких/м'яких» навичок при підготовці конкурентоспроможних фахівців у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. В умовах «нової нормальності» суттєво ускладнюється ситуація на ринку праці, що пов'язано з поглибленням дисбалансу між попитом і пропозицією. Тому вимоги до випускників вищих навчальних закладів значно підвищуються. У багатьох країнах ЄС існують ініціативи, мета яких – підготувати людей, які будуть відповідати потребам суспільства в цілому, і роботодавцям зокрема.

Наприклад, у Фінляндії окремі університети використовують у своїй освітній діяльності інтеграційну педагогіку, котра передбачає включення в курс всіх практичних елементів, з якими може зіткнутися студент в майбутньому на роботі (наприклад, стажування). У бельгійському університеті Намюр існує проєкт *Boost your skills* – додаткові курси для студентів з метою розвитку *soft skills*.

На першому національному форумі «Бізнес і університети» проголошено і викристалізовано основні бачення, вимоги та потреби роботодавців стосовно випускників з вищою освітою [19]. Одним з ключових висновків цього форуму визначено, що компанії мають чітко формулювати замовлення закладам вищої освіти щодо структури та кваліфікаційного рівня фахівців, а також безпосередньо впливати на якість підготовки, залучаючи до розробки базових освітніх документів (стандартів, нормативних програм, навчальних планів).

Для розуміння ступеня поточної інтеграції *soft skills* в освітнє середовище автори Л.К. Раїцька та С.В. Тихонова провели дослідження, орієнтоване на виявлення уявлень про *soft skills* в академічній спільноті (студентському та викладацькому середовищі). Отримані результати підтверджують гіпотезу авторів про «точкові» включення *soft skills* у навчальні програми та майже повну відсутність практик їх формування [20].

У сучасних освітніх стандартах не передбачено системного підходу до формування необхідних для студентів м'яких навичок під час навчання. Відтак в абсолютній більшості ЗВО України не приділяють належної уваги розвитку *soft skills*, проте навчальні програми перевантажені навчальними дисциплінами, які розвивають у студентів *hard skills*, тобто «тверді» навички, пов'язані зі знанням фундаментальних і спеціальних дисциплін, здобуттям практичної підготовки тощо. Наприклад, у Стандарті вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти параметри м'яких навичок окреслено лише такими загальними компетентностями (ЗК):

- ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ЗК2. Здатність до аналізу та синтезу, абстрактного мислення;
- ЗК3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети;
- ЗК4. Здатність до спілкування з представниками різних професійних груп;
- ЗК5. Здатність працювати в команді;
- ЗК6. Здатність розробляти проєкти та управляти ними;
- ЗК7. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- ЗК8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні [21].

Як бачимо, стандартом передбачено оволодіння студентами навичками «критичне мислення», «креативність» за рахунок ЗК1, ЗК2, ЗК6, ЗК8, і навичками «командна робота», «комунікативність» за рахунок ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК7, що розвиватимуться під час навчальних занять з різних дисциплін. Однак результати нашого дослідження виявили, що рівень розвитку даних *soft skills*, особливо критичного мислення та комунікативності у студентів НУВГП спеціальності «Економіка» не дуже високий.

Хоча сучасна вища професійна освіта України тільки розпочала реформи, пов'язані з орієнтацією навчання на розвиток навичок, що мають попит на ринку праці, проте

зкладами вищої освіти вже напрацьовано певний інструментарій щодо формування у здобувачів освітніх послуг *soft skills*, зокрема:

- створення особливого освітнього середовища у ЗВО, що здатне забезпечити формування цих навичок;
- урізноманітнення форм навчання: широке використання в навчальному процесі тренінгів і семінарів із розвитку *soft skills* (Г. Корнюш, І. Ткачук, Н. Сосновенко) [22; 23]; кейс-методу, методів ситуаційного аналізу (Н. Васиньова) [17];
- перебудова освітнього процесу, в якому домінують такі види навчання, – проєктне, проблемне тощо;
- система позааудиторної соціальної діяльності студентів ЗВО: участь у спілках, громадських об'єднаннях, самоврядуванні, волонтерстві;
- організація позанавчальної діяльності – тематичні центри та інші професійно орієнтовані організації, на базі яких формуються тимчасові молодіжні колективи. Адже беручи участь у таких організаціях студенти активно долучаються до творчої наукової, волонтерської роботи, що сприяє формуванню у них здатності брати на себе відповідальність, виступати ініціаторами певних дій/акцій, розвитку лідерських якостей і навичок публічних виступів [24].

Розглянемо приклади успішного функціонування таких організацій в навчальних закладах України.

1. На базі *Вінницького національного технічного університету функціонують*: студентське самоврядування; осередок міжнародної молодіжної організації AISEC; Рада студентів технічних університетів Європи (Board of European Students of Technology); студентське наукове товариство; студентський клуб.

Представники цих організацій планують, організують і проводять інженерні змагання, ярмарки кар'єри, наукові конференції та конкурси, круглі столи, урочисті концерти, неформальні навчання тощо. Крім того, певна частина студіюючої молоді задіяна в консультативно-дорадчих і неурядових об'єднаннях громадян місцевого та загальнодержавного значення (громадські організації, благодійні фонди, політичні партії тощо). В цьому процесі проактивні студенти здобувають досвід та уміння, які більшою мірою належать до «м'яких» навичок.

2. При факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини діють: Студентська соціально-психологічна служба; Національно-патріотичний табір для студентської молоді «Дія»; Гендерний центр; Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів»; Молодіжний центр «START»; Науково-практичний центр родинного виховання; Центр психологічного діагностування та тренінгових технологій «Інсайт» [24].

3. У Національному університеті водного господарства та природокористування створені й успішно функціонують такі організації:

- органи студентського самоврядування – Студентський парламент університету та студентські ради інститутів і гуртожитків – <https://nuwm.edu.ua/university/studentsjka-rada>;

- студентські наукові гуртки при кафедрах;
- туристичний клуб «Азимут» ;
- загальноуніверситетські студентські організації: Плацкарт, NEegoist, Organization of board games, «Година в метро», «Вулиця Поетів», «Шатун», «Якість освіти».

З інформацією про особливості їхньої діяльності може ознайомитися кожен студент університету за посиланням – <https://nuwm.edu.ua/university/studentsjka-rada/studentsjki-orgghanizaciji>, або на сторінках цих організацій у *Facebook* та *Instagram*.

Важливу роль у забезпеченні формування *soft-skills* відіграє цикл вибіркового дисциплін або авторських курсів, які останнім часом стали вагомим складником освітнього процесу ЗВО України. Такі дисципліни, за оцінкою професорсько-викладацького складу, сприяють розширенню навчальних прав і можливостей студентів, підвищують їхню особисту відповідальність за результати навчання. Вибіркові дисципліни є більш гнучкішими і точнішими репрезентантами потреб сучасних студентів, дають змогу зробити освітній процес орієнтованим на студента, дізнатися чого хочуть досягти ті, хто навчається [18].

Завдяки новизні змісту і способів діяльності, а також ефективній взаємодії, що базується на діалозі й створює творчу атмосферу, авторські курси стимулюють розвиток у здобувачів інтересу до самоосвіти, а відтак навичок самоосвітньої діяльності тощо.

У *Національному університеті водного господарства та природокористування* для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти запропоновано перелік навчальних дисциплін за вибором, котрі студенти можуть обрати скориставшись Сервісом вибіркового дисциплін – <https://nuwm.edu.ua/vybir>.

Процедура вибору, вимоги щодо організації вивчення дисциплін за вибором (спецкурсів за вибором) здобувачів освітніх послуг прописані у «Положенні про організацію вибору освітніх компонентів для здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти НУВГП» (пункт 2.2) [25]. У документі визначено кількість спецкурсів, які обирають здобувачі:

- 6 дисциплін упродовж 2-4 курсів навчання (по одній дисципліні в семестр) – студенти, які здобувають ступінь бакалавра;
- 2 дисципліни упродовж першого року навчання – студенти, які здобувають вищу освіту на магістерському рівні.

У «Положенні» відображено попередні умови для вивчення обраного курсу, втім числі мінімальну кількість слухачів – 5 осіб. Чітко визначено, що обсяг (кредити) навчальних дисциплін за вибором уніфіковані: 3 кредити, аудиторних занять – 30 год, кількість лекційних, практичних, семінарських та інших занять викладач визначає самостійно. Усі спецкурси за вибором односеместрові та закінчуються заліком [25].

У «Положенні» також прописано порядок вибору здобувачем дисциплін вільного вибору. Для ознайомлення здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі змістом навчального курсу передбачено попередній термін, визначений навчально-методичним відділом, подання викладачем анотації дисципліни. Інформація про вибіркові дисципліни викладається на платформі Moodle.

Вибирають освітні компоненти «Спецкурс за вибором» студенти відповідно до «Технологічної інструкції здобувачів вищої освіти щодо перегляду та вибору освітніх компонентів».

З метою забезпечення цілеспрямованого формування у студентів університету м'яких навичок, до переліку вибіркових дисциплін – їх 484, включено дисципліни, які цьому сприяють. Зокрема, до таких дисциплін можна зачислити дванадцять, що наведені в табл. Як видно з табл., два спецкурси за вибором (1–2) дають змогу розвинути рівень креативності, три спецкурси (3–5) – поліпшують навички командної роботи, і найбільше – сім спецкурсів (7–12) сприяють розвитку навичок комунікаційної взаємодії.

Дисципліни вільного вибору та характеристика *soft skills*, які вони формують

Номер з/п	Назва дисципліни	Характеристика
1	2	3
<i>Навички креативності</i>		
1	Дизайн-мислення для стартапів	...оволодіння навичками пошуку нових, а також перевірки і вдосконалення вже існуючих ідей, рішень та продуктів, який ставить в центрі уваги клієнта – кінцевого споживача продукту чи послуги
2	Start-up: Створення та функціонування	...формування системних знань та отримання практичних навичок щодо написання стартап-проектів, доведення інноваційних проєктів до інвестиційної фази; визначення ефективної маркетингової програми стартап-проектів; оволодіння інструментарієм управління реалізацією стартапів
<i>Навички командної роботи</i>		
3	Психологія управління	...ознайомлення з особливостями психології конфліктів в управлінні та шляхами їх розв'язання у сфері виробничих відносин
4	Основи колаборації та організації віддаленої роботи команд	...вивчення сучасних технологій і оволодіння навичками побудови команд та управління колективами: формулювання завдань і проведення нарад, організація комунікацій, зворотний зв'язок та оцінка результатів
5	<i>Soft skills</i> для юристів	...підготовка студентів у таких сферах професійної діяльності: побудова команди, емоційного інтелекту, переговорів, лідерських якостей, побудови кар'єри, взаємодія з іншими представниками юридичної професії тощо
<i>Комунікативні навички</i>		
6	Риторика	...підвищення рівня комунікативної компетентності студентів, що передбачає знання основ класичної і сучасної риторики, практичне володіння сучасними технологіями публічного мовлення, мовного впливу, полемічної майстерності
7	Стратегії і тактики успішної бізнес-комунікації	...удосконалити комунікативні навички і навички критичного мислення студентів, ознайомити їх з основними комунікативними стратегіями і тактиками, розвинути вміння застосовувати теоретичні знання в практиці мовної бізнес-комунікації, практично оволодіти засобами ефективної письмової й усної комунікації

Закінчення табл.

1	2	3
8	Мистецтво публічного мовлення	...вміння чітко й логічно висловлювати й аргументувати власну думку, ефективно переконувати, доречно ставити запитання й грамотно відповідати на них, вправно вести ділову розмову, композиційно правильно оформляти свою промову, сприймати й аналізувати виступи інших, виробляти власний стиль
9	Практичний курс із ділової мовної комунікації	...вдосконалюємо навички публічного монологічного мовлення, моделюємо мовну поведінку під час ведення ділових розмов-діалогів, напрацьовуємо оптимальні мовні та поведінкові стратегії під час колективної комунікації
10	Ефективна комунікація в проф. діяльності	...розвиток комунікативних навичок і навичок критичного мислення, практичне оволодіння вербальними і невербальними засобами ефективної комунікації
11	Комунікативна діяльність викладача вищої школи	...розвиток фахових і «м'яких» навичок (soft skills): здатність логічно обґрунтовувати свою позицію, здатність до навчання, комунікативні навички, здатність подолання конфліктних ситуацій, здатність дотримуватись норм професійної етики, навички ефективної роботи у колективі, уміння налагоджувати контакти у сфері професійної діяльності, уміння слухати і запитувати, формування власної думки та прийняття рішення
12	Педагогічна супервізія	...розвиток вміння вступати в різні типи професійної комунікації зі студентами, колегами, професійним співтовариством; ...розвиток важливих професійних особистісних якостей (здатності до самоаналізу, рефлексії, ініціативності, толерантності, морально-етичних якостей)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зменшення розриву між навичками, які потребують роботодавці, і тими, що формують заклади вищої освіти, є проблемою не лише України, а й багатьох інших країн світу. Відтак ЗВО зобов'язані постійно працювати над оновленням навчальних програми з огляду на тренди майбутнього та вимоги роботодавців. Питання формування затребуваних навичок і, відповідно до цього, перетворення систем освіти розглядають практично у всіх країнах світу. Відтак питання забезпечення розвитку у студентській молоді *soft skills* до рівня затребуваного суспільством може відігравати роль об'єднувальної тенденції побудови єдиного освітнього простору.

У вищій освіті України уже розпочались реформи, які пов'язані з орієнтацією навчання на розвиток «м'яких» навичок, і ЗВО вже напрацювали певний інструментарій для їх формування у здобувачів вищої освіти, зокрема: розробка освітніх програм, що охоплюють вимоги до рівня розвитку універсальних навичок, у тім числі за рахунок вибіркових дисциплін; урізноманітнення форм навчання; перебудова освітнього процесу, з метою зростання у його структурі частки проектного та проблемного навчання; розвиток системи позааудиторної соціальної діяльності та організація позанавчальної діяльності студентської молоді.

Важливим етапом нашого подальшого дослідження буде виявлення того, які конкретно навички треба формувати в процесі професійної підготовки фахівців,

щоб вони в майбутньому змогли стати конкурентоспроможними на ринку праці та вибудувати ефективні стратегії самореалізації у всіх сферах життя.

Список використаних джерел

1. Король С., Ключко А. Hard і soft skills бухгалтера. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. № 3. С. 147-159.
2. Peggy Klaus. *The Hard Truth About Soft Skills*. Harper Collins Publishers, 2007. 208 p.
3. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки IT-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. №6. С. 239-242.
4. Gardner T. A. Exploring the Importance of Soft Skills Training for Accountants. *The Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection*. 2017. URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com.ua/&httpsredir=1&article=4781&context=dissertations>.
5. Mitchell G. Essential soft skills for success in the 21st century workforce as perceived by Alabama business / marketing educators. URL: http://etd.auburn.edu/bitstream/handle/10415/1441/Mitchell_Geana_57.pdf
6. Paajanen G. The EI Measures the Personality Characteristics behind Productive Job Behaviour. *Employment Inventory Reports, Technology Based Solutions / Personnel Decisions*, Inc. New Jersey. 1992. 95 p.
7. Parsons T. Definition: Soft skills. URL: <https://searchcio.techtarget.com/definition/soft-skills>
8. Rao M.S. *Soft Skills – Enhancing Employability: Connecting Campus with Corporate*. New Delhi: I. K. International Publishing House Pvt Ltd. 2010. 225 p.
9. Robles M. M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*. 2016. 75 (4). 453–465.
10. Shehu Lokaj, A., Miftari, V., & Hajdari, V. Leading students towards a new soft-skills perspective: development for employment. *Journal of Education Culture and Society*. 2021. 12(1). P. 283-296.
11. Hansen M. How to Develop and Train for Soft Skills in the Workplace. 2018. URL: <https://elearningindustry.com/soft-skills-in-the-workplace-develop-train>
12. James J. Heckman, Tim D. Kautz. Hard Evidence on Soft Skills. *Working Paper 18121; National Bureau of Economic Research*. June 2012. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121>
13. Дроздова Ю. В, Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення Soft skills у сучасних освітніх та професійних моделях. *Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті*. Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2020. С. 31-32.
14. Наход С. А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. № 63. С. 131–135.
15. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного ін-ту*. 2015. №2. С. 162–167.
16. Zhukova O. Activity of a higher school teacher on forming soft skills for students of humanitarian and natural specialties: functions and requirements. *Scientific Journal of Polonia University*. 2021. 39 (2). 229–241.

17. Васиньова Н. С. Використання «case study» в освітньому процесі закладів вищої освіти як необхідний складник формування у студентів навичок soft skills. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6545/1/2020.pdf>
18. Друганова О. Роль дисциплін вільного вибору у формуванні здобувачів вищої освіти «soft skills». *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2021. 1(48). С. 23–29.
19. Янковська О., Саприкіна М. Звіт за результатами I Національного Форуму «Бізнес і університети». Центр «Розвиток КСВ». Київ, 2013 р. URL: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/04/ForumReport_Final.pdf
20. Раицкая Л. К., Тихонова Е. В. Soft Skills в представлении преподавателей и студентов российских университетов в контексте мирового опыта. *Вестник РУДН. Серия: Психология и педагогика*. 2018. Т. 15. № 3. С. 350–363.
21. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність: 051 Економіка. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/051-ekonomika-M.pdf>
22. Корнюш Г. В. Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: зб. наук. пр.* Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2020. №36. С. 99–110.
23. Ткачук І. І., Сосновенко Н. В. Розвиток «М'які навички» у студентів коледжів. *Професійна освіта*. 2019. 3 (84). С. 16–18.
24. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. 3(27). С. 137–145.
25. Положення про організацію вибору освітніх компонентів для здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти НУВГП. 2021. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/20051/>

References

1. Korol S., Klochko A. (2020). Hard i soft skills bukhhaltera [Hard and soft skills of an accountant]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, 3, 147–159 [in Ukrainian].
2. Peggy Klaus. (2007). *The Hard Truth About Soft Skills*. Harper Collins Publishers. 208 p.
3. Dluhunovych N. A. (2014) Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky IT-fakhivtsiv [Soft skills as a necessary component of training IT professionals]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 6, 239–242 [in Ukrainian].
4. Gardner T. A. (2017) Exploring the Importance of Soft Skills Training for Accountants. *The Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection*. URL: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com.ua/&httpsredir=1&article=4781&context=dissertations>.
5. Mitchell G. Essential soft skills for success in the 21st century workforce as perceived by Alabama business / marketing educators. URL: http://etd.auburn.edu/bitstream/handle/10415/1441/Mitchell_Geana_57.pdf
6. Paajanen G. (1995) The EI Measures the Personality Characteristics behind Productive Job Behaviour. *Employment Inventory Reports, Technology Based Solutions / Personnel Decisions*, Inc. New Jersey. 95 p.
7. Parsons T. Definition: Soft skills. URL: <https://searchcio.techtarget.com/definition/soft-skills>
8. Rao M. S. (2010) *Soft Skills – Enhancing Employability: Connecting Campus with Corporate*. New Delhi: I. K. International Publishing House Pvt Ltd. 225 p.

9. Robles M. M. (2016) Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly*, 75 (4), 453-465.
10. Shehu Lokaj, A., Miftari, V., & Hajdari, V. (2021) Leading students towards a new soft-skills perspective: development for employment. *Journal of Education Culture and Society*, 12(1), 283-296.
11. Hansen M. (2018) How to Develop and Train for Soft Skills in the Workplace. URL: <https://elearningindustry.com/soft-skills-in-the-workplace-develop-train>
12. James J. Heckman, Tim D. Kautz. (2021) Hard Evidence on Soft Skills. *Working Paper 18121; National Bureau of Economic Research*. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121>
13. Drozdova Yu. V, Dubinina O. V. (2020) Kontseptualni pidkhody do vyznachennia Soft skills u suchasnykh osvitynykh ta profesiynykh modeliakh [Conceptual approaches to the definition of soft skills in modern educational and professional models]. *Soft skills – nevid'iemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti studentiv u XXI stolitti*. Kyiv.: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 31-32. [in Ukrainian].
14. Nakhod S. A. (2018) Znachushchist «Soft skills» dlia profesiinoho stanovlennia maibutnykh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [Significance of «Soft skills» for the professional development of future professionals in socioeconomic professions]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M.P. Drahomanova. Seriya 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 63, 131–135 [in Ukrainian].
15. Koval K. O. (2015) Rozvytok «soft skills» u studentiv – ody z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashchuvannia [The development of «soft skills» in students is one of the important factors of employment]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho. in-tu*, 2, 162–167 [in Ukrainian].
16. Zhukova O. (2021) Activity of a higher school teacher on forming soft skills for students of humanitarian and natural specialties: functions and requirements. *Scientific Journal of Polonia University*, 39 (2), 229-241.
17. Vasynova N. S. Vykorystannia «sase studu» v osvithomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity yak neobkhidnyi skladnyk formuvannia u studentiv navychok soft skills [The use of «case study» in the educational process of higher education institutions as a necessary component of the formation of soft skills in students]. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6545/1/2020.pdf> [in Ukrainian].
18. Druhanova O. (2021) Rol dystsyplin vilnoho vyboru u formuvani v zdobuvachiv vyshchoi osvity «soft skills». *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 1(48), 23–29 [in Ukrainian].
19. Yankovska O., Saprykina M. (2013) Zvit za rezultatamy I Natsionalnoho Forumu «Biznes i universytety» [Report on the results of the First National Forum 'Business and Universities']. URL: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2014/04/ForumReport_Final.pdf [in Ukrainian].
20. Raytskaia L. K., Tykhonova E. V. (2018) Soft Skills v predstavleny prepodavatelei y studentov rossyiskykh unyversytetov v kontekste myrovoho opyta [Soft Skills as presented by teachers and students of Russian universities in the context of world experience]. *Vestnyk RUDN. Seriya: Psykholohyia y pedahohyia*, 15(3), 350-363.
21. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskiy) riven, haluz znan. 05 «Sotsialni ta povedinkovi nauky», spetsialnist: 051 Ekonomika [Standard of higher education in Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge. 05 'Social and Behavioral Sciences' specialty: 051 Economics]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdeni%20standarty/2020/03/051-ekonomika-M.pdf>
22. Korniyush H. V. (2020) Formuvannia m'iaykykh navychok u studentiv zakladiv vyshchoi osvity v konteksti navchannia inozemnykh mov [Formation of soft skills in students of higher education institutions in the context of learning foreign languages]. *Vykkladannia mov*

u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zv'iazky: zb. nauk. pr. Kh.: KhNU im. V.N. Karazina, 36, 99-110 [in Ukrainian].

23. Tkachuk I. I., Sosnovenko N. V. (2019) Rozvytok «M'iaki navychky» u studentiv koledzhiv [Development of «Soft Skills» in college students]. *Profesiina osvita*, 3 (84), 16-18. [in Ukrainian].
24. Koliada N., Kravchenko O. (2020) Praktychnyi dosvid formuvannia «soft-skills» v umovakh zakladu vyshchoi osvity [Practical experience in the formation of «soft-skills» in a higher education institution]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 3(27), 137–145 [in Ukrainian].
25. Polozhennia pro orhanizatsiiu vyboru osvitnikh komponentiv dlia zdobuvachiv pershoho ta drugoho rivniv vyshchoi osvity NUVHP [Regulations on the organization of the choice of educational components for applicants for the first and second levels of higher education NUWEE]. 2021. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/20051/> [in Ukrainian].

THE DIRECTIONS AND METHODS OF SOFT SKILLS DEVELOPMENT IN THE TRAINING OF SPECIALISTS IN ECONOMICS

Nataliya Samoliuk

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne,

11 Soborna Str., Rivne, 33000

e-mail: n.m.samoliuk@nuwm.edu.ua; ORCID: 0000-0001-8693-8558

Abstract. The purpose of the article is to study the directions and methods of “flexible / soft” skills of formation in competitive specialists’ training in higher education institutions (HEIs). The relevance of the research topic is confirmed by the constantly growing role of soft skills in becoming competitive specialists in economics in the labour market and the impact of ‘soft’ skills on the career success of employees. General scientific theoretical methods were used in the process of work, viz.: description, comparison (incl. to present examples of successful functioning of students’ extracurricular activities in HEI), analysis, systematisation, and generalisation (incl. to cover the electives (elective courses) and soft skills they develop). The tools elaborated by higher education institutions to develop students’ soft skills are described. These include: development of educational programmes that include requirements for the level of universal skills development; diversification of forms of education; restructuring of the educational process in order to increase the share of project and problem-based learning in its structure; development of the system of extracurricular social activities and organisation of extracurricular activities of student youth. Examples of how extracurricular activities of student youth are organized at different education institutions in Ukraine are provided. The importance of the cycle of elective courses in ensuring development of soft skills of competitive specialist in economics is substantiated. The results of analyzing electives from ‘The Catalogue of Electives of the NUWEE’ on the development of key soft skills are highlighted. It is concluded that bridging the gap between the skills needed by employers and those acquired by students while studying in higher education institutions remains an urgent problem in Ukraine and other countries. Therefore, ensuring development of soft skills of specialists at the level required by the society can be a unifying trend in building a common higher education area.

Keywords: skills, soft skills, hard skills, methods of skill development, students, specialists, training of specialists in economics, higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2021

Прийнята до друку 29.12.2021